

לא מרצי מטעם דיחוי יע"ש. ושם
 בקרבנות שנתערבו אין פסול בגוף
 הקרבן אלא האיסור הוא מפני
 התערובות ולא בו אעפ"כ אומרים בו
 דין דיחוי הואיל ולע"ע אין מקריבים
 אותו וצליע בפרט זה.
 ועל גוף הקושיא מדוע לא נאמר דין
 דיחוי גבי שופר, נראה לי דלק"מ לפי
 דברי התוספות בסוכה ד' ל"ב אם
 מקודם לא היה לו לולב ואחר כך נתנו
 לו לא שייך על זה דין דיחוי מפני שלא
 היה אף רגע דיחוי בלולב יע"ש, אם כן
 גם גבי שופר האיסור היה מפני שלא
 היה שלו אלא של הקדש ועכשיו השופר
 הוא שלו אם כן מאי שייך בזה דיחוי
 הלא השופר לא נדחה אף פעם ממצוותו
 וכל זה פשוט.

ובטח כבוד הדר"ג לא ימצא בזה שום חידוש ועכ"ז גברא רבא דש בזה
 ואבקשהו לשים עינו בזה אם לא שגיתי ואם שגיתי יאיר עיני בזה תורה היא וללמוד
 אני צריך.

כ"ז דברי עבדו הנאמן שפטיהו הלוי סגל

סימן י"א

בענין מצות שופר השמיעה או התקיעה, שופר גזול, כוונה במצות שופר

בעה"י יום ה' לסדר האזינו ו' תשרי שנת תר"ץ פעה"ק ירושלים
 כבוד הרב הגאון המפורסם חריף ובקי משנתו זך ונקי מו"ר יוסף רבי
 שליט"א

אחר דרישת שלום הדר"ג ושלום בני ביתו וכל הנלוים אליו הנני בזה לברכו
 בגמר טוב, הכל הולך אחר החתום, יהי רצון שתהיה שנת שלום ושלוח, שני
 הרמת קרן התורה, יבנה בית ישראל ההרוס בארצו החרבה והשוממה, ושמי
 ארץ ישראל המכוסים בעננים יתפזרו ע"י רוח בנין והתפתחות הארץ
 והתורה, ואור חדש אור התורה יאיר על ציון ויאיר חשכת עם ישראל הנלאה.
 כעתירת עם ישראל ובתוכם אני ידידו המכבדו ומברכו כערכו.

שפטיי הלוי סגל

לקיים דברי רבותינו שאמרו אל יפטר אדם וכו' אלא מתוך דבר הלכה, אציין גרגרים אחדים שנתחדש לי כעת:

א. הרמב"ם בהל' שופר פ"א הל' א' כתב: מצות עשה של תורה לשמוע תרועת השופר בראש השנה שנאמר יום תרועה יהיה לכם, ע"כ. והרמב"ם בתשובותיו מביא שתליא בשמיעה ולא בתקיעה מזה שהשומע אע"פ שלא תקע יצא. והטור באו"ח סי' תקפ"ה מביא את הראיה מזה שהתוקע לתוך בור או העומד על שפת הבור לא יצא אפילו התוקע בעצמו משום שאינו שומע קול שופר, ע"כ.

והרא"ם ז"ל הקשה להטעמים הנ"ל, בדברי הרמב"ם בהל' שמיטה ויובל פ"י הל' י' כתב: מצות עשה לתקוע בשופר בשנת היובל וכו' והמצוה הזאת לא על ב"ד אלא על כל יחיד ויחיד כמבואר בר"ה והדין הוא כמו בשופר של ר"ה שאם תקע בבור לא יצא. וכן אחד יכול להוציא את חברו, ומדוע בשופר של ר"ה כתב הרמב"ם שהמצוה היא השמיעה, וביובל כתב שהמצוה היא התקיעה? יעו"ש ועיי' בלח"מ.

ונראה לי לחלק בין הנושאים ומקודם נבאר דברי הרמב"ם והטור. הטור מביא ראיה מתוקע בבור שלא יצא, והרמב"ם מיאן בראיה הזאת מפני שאפשר לומר שהמצוה היא התקיעה ובבור לא יצא מפני שכך חיובו לתקוע תקיעת שופר ולא הברה בעלמא, ובבור

אין תקיעת שופר רק הברה בעלמא. ודעת הטור אם נאמר שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה, בבור צריך לצאת מפני שהוא תקע תקיעת שופר אלא שהבור מבלבל קולו. היתכן אחד יתקע וחברו יבלבל קולו שלא יצא ידי חובתו, אלא מוכרחים לומר שהמצוה היא השמיעה ובזה שפיר איננו יוצא אם לא שומע רק קול הברה בעלמא. וזה פשוט, אבל הדבר צריך ביאור מדוע הטור איננו מביא ראית הרמב"ם שמביא מזה שהשומע יצא אע"פ שלא תקע מוכח מזה שבשמיעה תליא מילתא ולא בתקיעה.

ונראה לי לומר שהרמב"ם והטור אזלו לטעמיה דהנה הירושלמי בסוכה ריש פ' לולב הגזול, איתא שופר הגזול ושל עכו"ם ושל עיר הנידחת תני ר' חייה כשר תני רבי הושעיה פסול. הכל מודים בלולב שהוא פסול מה בין שופר ומה בין לולב? אר"י בלולב כתוב ולקחתם לכם משלכם לא משל איסור הנייה, ברם הכא יום תרועה יהיה לכם מכל מקום. א"ר לעזר תמן בגופו הוא יוצא ברם הכא בקולו הוא יוצא, ויש קול אסור בהנייה (בתמיה) יעו"ש.

מלבד החילוק הפשוט בין אלה שני הלשונות אם יש דין גזל בקול נראה לי שיהיה הבדל וחילוק במהות מצות

שופר, אם המצוה היא "קול שופר" או "יום תרועה", הלשון הראשון סובר שהמצוה ברי"ה לעשות ליום תרועה, ובזה לא אכפת לך אם השופר לא היו שלו או שהיה שופר אסח"נ מ"מ יש לפנינו יום תרועה, ובזה אין איסור. והלשון השני סובר שהמצוה היא לשמוע קול שופר והמצוה היא הקול שופר ובקול אין דין גזל ואיסור.

והנה הרמב"ם בהלי שופר פ"א הלי ב' פוסק דיוצאים בשופר הגזול מפני שאין בקול דין גזל כהלשון השני של הירושלמי, והראב"ד משיג עליו וכותב אפילו אם יש דין גזילה בקול יוצא בשופר הגזול מפני יום תרועה יהיה לכם מ"מ יע"ש. וגם הרא"ש ברי"ה ד' כ"ח כתב כדברי הראב"ד ז"ל. ובזה נבאר דעת הרמב"ם והטור שאזלי לטעמייהו דיש להתבונן בהרא"ש שמביא הרמב"ם שתליא בשמיעה ולא בתקיעה, משומע דיוצא אע"פ שלא תקע, ומאי ראייה אולי יוצא מטעם שליחות דבאמת צריך לכוון להוציא אותו, ובאמת צריכים תקיעה ולא שמיעה, וכן מקשה הלח"מ יעו"ש.

ונראה לי לבאר בפשיטות דהנה מצינו מצות שאפשר לעשות על ידי שליח ע"י זה שחברו מוציא אותו, ורוב מצות אי אפשר לעשות על ידי שליח, כדברי התוס' רי"ד והקצוה"ח בהלי שלוחין.

והדבר צריך ביאור בהמצות שאפשר לעשות ע"י שליח, הלא כל המצוות הן מצוות שבגופו ואיך אפשר ע"י שליח? וע"כ עלינו לחלק בין מצוות מעשיות שהמצוה היא רק הפעולה כמו תפילין וסוכה וכדומה, דשם אי אפשר ע"י שליח. אבל במצוות שעיקר המצוה שבגופו היא כוונת המצוה ולא פעולת המצוה, כמו ברכות ומגילה וכדומה שעיקרן היא ההודאה וההכרה, רק אי אפשר לבוא לקיום המצוה רק ע"י פעולה, אז הפעולה איננה מצוה שבגופו ואפשר לעשותה ע"י שליח, לכן אם הוא מכוון לצאת גוף המצוה שבגופו מקיים הוא בעצמו ולא השליח המוציא אותו.

וכן ראיית הרמב"ם בשופר אם המצוה היא התקיעה א"כ המצוה שבגופו היא התקיעה בעצמה ואיך אפשר ע"י אחר? וע"כ עיקר המצוה שבגופו היא השמיעה והתקיעה היא רק פעולת המצוה המביא לידי שמיעה, לכן אם הוא שומע ומקיים המצוה שבגופו חברו מוציא אותו, א"כ ראייה מזה שמצות שופר היא השמיעה ולא התקיעה, אבל מזה רק ראייה שהמצוה היא השמיעה וזה טוב לשיטת הרמב"ם שסובר שהמצוה היא לשמוע קול שופר, אבל להטור והרא"ש והראב"ד שהם סוברים כלשון בירושלמי שהמצוה היא לעשות ליום תרועה, זה אין ראייה מכאן, לפיכך מביא הטור ראייה מהתוקע לתוך הבור שלא יצא, ומדוע לא יצא הלא

שהוא קרוב לאמת ועל דרוש כזה וכיוצא בו נאמר דרוש וקבל שכר.

ב. ובהדברים הנ"ל נראה לי לבאר דברי הרמב"ם הסותרים זה את זה.

הרמב"ם בהל' שופר פ"ב הל' ד' פוסק בשופר דצריך כוונה ובתוקע לשם שיר לא יצא יד"ח. ובהל' חמץ ומצה פ"ו הל' ב' פוסק אכל מצוה בלי כוונה יצא יע"ש. ומ"ש שופר ממצה, דהלא הגמ' ברי"ה כ"ח תל"י זה בזה ואיך הרמב"ם פוסק נגד הגמרא, וכבר הקשו בזה הראשונים והאחרונים.

ולפי דברינו הנ"ל יש הבדל בין שופר למצה, במצה עצם המצוה היא האכילה, ואפילו אם איננו מכוון לשם מצוה ג"כ יש כאן מעשה המצוה, רק מצוה בלי כוונה ובזה פוסק שמצות אין צריכות כוונה. אבל בשופר המצוה היא שמיעת שופר ואם איננו שומע לשם שופר אלא לשם שיר אין כאן כלל מעשה מצוה ואיך יוצא ידי חובתו? והסברא הזאת יש להעמיס בגמרא לדברי הרמב"ם שהגמ' שם רצתה לחלק מהו דתימא התם אכול מצה אמרה רחמנא והא אכיל, אבל הכא זיכרון תרועה כתיב והאי מתעסק בעלמא הוא, [ועיי' ברש"י שמבאר באופן אחר, (א"ה ע"י בר"ח שמבאר ממש כדעת הרמב"ם, שכותב 'בענין התקיעות כונת הלב בעיני', וידוע שהרמב"ם דרכו להמשך אחר פירושי ר"ח)], והסברא הזאת

תקע כדין ושמע קול שופר שאפשר לשמוע בבור, דבור אי אפשר לשמוע קול אחר ומדוע לא יצא, וע"כ שהחיוב להיות יום תרועת שופר ויום תרועת שופר אין בבור רק הברה בעלמא, אבל הרמב"ם סובר שאפילו אם נאמר שהמצוה עליו לשמוע קול תרועת שופר, בבור איננו יוצא מפני שאין כאן קול שופר. ובכל זאת אין מכאן ראייה כדפרשנו למעלה שאפשר שהמצוה היא התקיעה ולא השמיעה, אבל צריך להיות תקיעת שופר ולא הברה בעלמא, לזה מביא הרמב"ם ראייה מזה שהשומע יצא אע"פ שלא תקע.

ובזה מתורצת קושית הרא"ם ז"ל מ"ש תקיעת שופר ברי"ה מתקיעת שופר של יובל? לא מיבעי לשיטת הטור שמצות שופר הוא יום תרועה, בודאי יש חילוק ביניהם, ביובל התורה אמרה תעבירו שופר בכל ארצכם, וברי"ה אין ענין של תקיעה רק יום תרועה, אלא אפילו לדברי הרמב"ם שמצות שופר היא שמיעת קול שופר, יש חילוק והבדל בין ר"ה שהשופר בא לענין התעוררות, ובזה מסתבר שהמצוה היא השמיעה, שהשמיעה והרגשה מביא את האדם להתעוררות. משא"כ ביובל שהשופר קורא חרות וסמל חרות היא התקיעה ולא השמיעה, רק אנו לומדים בג"ש שופר שופר מרי"ה שדיני ר"ה ישנם גם ביובל, ואם הדבר הזה קרוב לדרוש בכל זאת לא מנעתי מלכתב לכתרי"ה מפני

כמעט נזכרת בלשון הגמרא שבמצה יש כאן מעשה מצוה רק חסר כונה. אבל בשופר שכל המצוה היא זכרון תרועה, ואם תוקע לשם שיר אין כאן כלל מעשה מצוה, ובכל זאת סובר רבא שם שאין הבדל מפני שהוא יסבור כהלשון בירושלמי יום תרועה אמר רחמנא מ"מ, א"כ יש כאן מעשה מצוה כמו אכילת מצה, אבל הרמב"ם פוסק כהלשון השני דירושלמי שעיקר המצוה היא לשמוע קול תרועה, ואם כיון לשיר אין כאן כלל מעשה מצוה ושפיר כתב דבשופר לא יצא, וזה נכון.

ג. ועכשיו נבאר את דברי הרמב"ם מדוע פוסק כהלשון השני דירושלמי שאין דין גזל בקול, אפילו אם יפסק שיש גזל בקול בכל זאת יוצא בשופר הגזול כתירוץ הראשון שבירושלמי יום תרועה אמר רחמנא מ"מ, וכקושית הראב"ד שהשיג עליו שם בדברי הרמב"ם. יע"ש.

והנה ראיתי בקרבן נתנאל על הרא"ש בראש השנה שמתרץ שאם נאמר יש דין גזל בקול לא יוצא מטעם מצוה הבאה בעבירה, לזה צריך הרמב"ם הטעם שאין דין גזל בקול יע"ש.

ודבריו מופרכים מדברי הריטב"א בסוכה ד' ל' שמבואר דיוצאים בסוכה שעל קרקע גזולה מפני שאין קרקע גזולה, והקשה הריטב"א שלא יצא

מטעם מצוה הבאה בעבירה דהלא יש כאן מעשה עבירה, ותירץ זה הכלל הידוע בתוס' בב"ק ובגיטין גבי קרבנו ולא הגזול, דמצוה הבאה בעבירה היא רק אם ע"י המצוה נגמרת העבירה, אבל אם אין עבירה בגוף המצוה רק יש כאן במעשה המצוה עבירה זה לא נפסל מפני מצוה הבאה בעבירה יע"ש. והסברא הזאת נובעת מירושלמי פ' האורג גבי הקורע בשבת יצא ידי קריעה, ופריך עלה בירושלמי מ"ש ממצה גזולה ומשני תמן גופה עבירה ברס הכא הוא עבר עבירה, כך אנו אומרים הוציא מצה מרה"י לרה"א אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח (בתמיה). ועיי' בב"י ביורה דעה ה' קריעה ס"י ש"מ ועיי' בתשובות רע"א קע"ד (כתבים) שמקשה בדברי הב"י, ודברי ב"י ברורים עפ"י דברי הריטב"א בסוכה הנ"ל יע"ש.

וכן בשופר הגזול אין עבירה בגוף המצוה לא נפסל מטעם מצוה הבאה בעבירה. ובזה מובנים דברי הרמב"ם גבי שופר הגזול שכתב וז"ל: יצא שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע בו ולא הגביהו, יע"ש. ולכאורה מאי בעי בזה שאומר לא נגע בו מאי אכפת לן אם נגע האם יש איסור לנגוע בחפץ חברו? אבל הרמב"ם מכוון בזה לומר שלא נפסל מטעם מצוה הבאה בעבירה, משום שאין המצוה באה ע"י העבירה, שאפילו לא נגע ולא הגביהו ג"כ יצא, א"כ חלות המצוה לא באה ע"י

העבירה, ומכח הסברה הזאת אפילו אם נאמר דיש איסור בקול ג"כ יצא מטעם יום תרועה אמר רחמנא וחלות המצוה איננה באה ע"י העבירה. ושוב הדרא קושיא לדוכתיה מדוע הרמב"ם מיאן בהלשון הראשון דירושלמי.

ונראה לי לבאר דברי הרמב"ם דלכאורה צריך ביאור בהירושלמי הנ"ל שמתרץ יום תרועה אמרי רחמנא מ"מ, הלא הקושיא היא לא רק משופר הגזול אלא גם משופר של ע"ז ושל עיר הנידחת שפסולו הוא מטעם כתותי מיכתת שיעוריה, ומאי תירץ יום תרועה אמרי רחמנא מ"מ, התירוץ הזה רק מועיל כלפי זה שאיננו שלו, וכלפי מצוה הבאה בעבירה ע"ז התירוץ יום תרועה אמרי רחמנא מ"מ, אבל הלא הדין בשופר דצריך שיעור וכתותי מיכתת שיעוריה ואין כאן שיעור שופר?

ומוכרחים אנו לומר שסברת הירושלמי היא שדין כתותי מיכתת

שיעוריה נאמר רק אם המצוה היא בגופו של השופר, אבל במקום שהמצוה היא ביום תרועה לא אכפת לן בשופר של איסורי הנאה מפני שאין כאן חסרון ביום תרועה, והסברה הזאת מוכרעת היא. ובגמרא שלנו בראש השנה מבואר ששופר של עיר הנידחת פסול מטעם כתותי מיכתת שיעוריה, ומוכרחים אנו לומר שהגמרא שלנו גמרת בבלי סוברת כפי הלשון השני מפני שאין דין גזל ואיסור בקול, ובזה חולק בבלי וירושלמי במקום שהדבר אסור, אבל הוא איננו עושה עבירה, אם אומרים כתותי מיכתת שיעוריה או לא, הגמרא ירושלמי סוברת כיון שאין כאן איסור אין כאן חסרון, וגמרת בבלי סוברת כיון שגוף הדבר אסור בהנאה שייך הכלל כתותי מיכתת שיעוריה. על כל פנים מוכח מהבבלי כהלשון השני שאין דין גזל בקול, ולזה פוסק הרמב"ם כהלשון הזה לפי הכלל הידוע במחלוקת בבלי וירושלמי - כבבלי.

ואבקש מכהדר"ג לעי בכל דברי ואולי הארכת יותר מדי או שגיתי בסברה דק מן הדק, הנני בבקשה מאדון העולם מחילה בערב יום הכיפורים הזה ביחד עם פשעי וחטאי.

כ"ז דברי ידידו המברכו בברכה שניה המכבדו כערכו שפטי הלוי סגל